

ELS NOSTRES POBLES

CONSELL

Consell és un municipi situat a la comarca del Raiguer, entre els termes de Binissalem, Santa Eugènia, Santa Maria del Camí i Alaró. Ocupa una superfície de 13,64 km², el quart municipi més petit de Mallorca, i té una població de 3.045 habitants de dret (2006), anomenats consellers i conselleres. L'únic nucli de població és la vila situada a la part central del terme, bé que també hi ha els redols de cases de Son Pontiró o Son Biel, de Son Huguet, popularment conegut per Son Ullet, i de sa Tanca Gran. El municipi és pla i el seu paisatge reflecteix l'intens aprofitament humà: les terres de conradís hi predominen i les vies de comunicació ocupen una part considerable del seu territori. Consell ha destacat sobretot pels oficis artesanals i tradicionals.

Els fills del poble de Consell que cal destacar són l'eclesiàstic Joan Jaume Arbós, el farmacèutic Antoni Gamundí Amengual, el filòleg i crític literari Antoni Serrà Campins, l'historiador Manel Santana Morro, l'historiador de l'art Andreu Josep Villalonga Vidal, l'escriptor Joan Guasp Vidal, el periodista esportiu Miquel Vidal Perelló, els pintors Josep Bernat Mestre, Joan Fiol Ramonell i Catalina Oliver Nicolau, el futbolista Joan Colom Deyà, la jugadora de voleibol Catalina Maria Pol Martí, la protectora i filla predilecta de la vila (1991) Francesca Homar Pascual i el benefactor i promotor empresarial i social Antoni Pol Vich, que rebé a títol pòstum el Reconeixement Vila de Consell (2006).

Amb Consell també s'hi han vinculat el jurista Antoni Josep Pou Ordines, el mestre d'escola Miquel Deyà Palerm i els pintors Antoni Colom i Colom i Manuel Coronado Martínez, nomenat fill adoptiu del poble el 2000.

Així mateix s'ha de fer una menció especial a dues persones clau per a la història de Consell:

Bartomeu Ordines Villalonga (Consell 1850 – 1944) –de cana Peixet– mestre d'escola i polític. Marcà la vida social, política i docent de Consell entre la

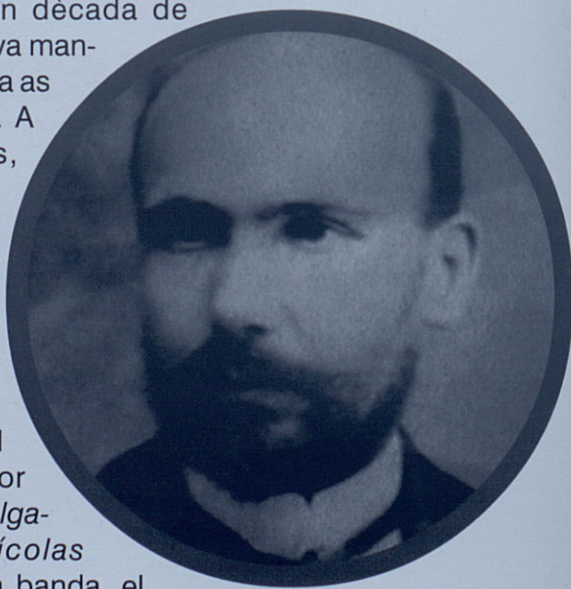
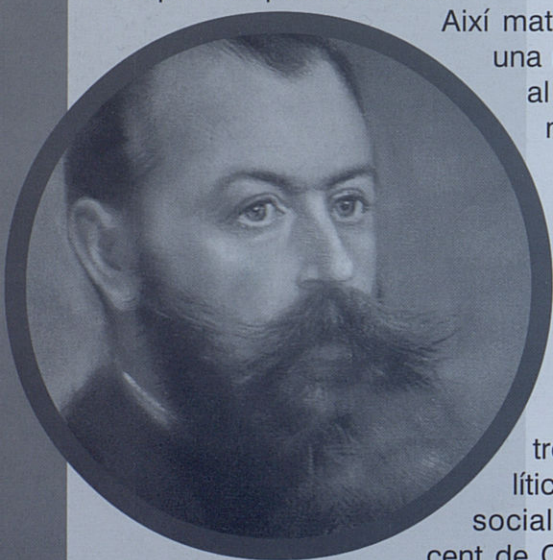
darrereria del segle XIX i fins a la dècada de 1930. En relació amb l'ensenyament, el 1882 va acabar la carrera de magisteri elemental i aprovà les oposicions. El 1883, obtengué el títol de mestre de primera ensenyança elemental i fou nomenat mestre en propietat de la segona escola de nins de Sencelles. El 1886, va dimitir d'aquesta escola i va prendre possessió a la de Consell, que regentà fins que es jubilà el 1919. Entre aquell any i el 1891, també va tenir a Consell una classe privada d'adults gratuïta, i, el 1916, va obrir una mutualitat escolar. Va ser regidor per Consell a l'Ajuntament d'Alaró i un dels membres de la comissió que aconseguí la independència d'Alaró. També fou el primer batle de Consell (1925-30). Va ser un dels fundadors del Sindicat Agrícola Catòlic (1912) i ocupà el càrrec de caixer de la Caixa Rural de Consell. En general, destacà pel seu altruisme envers la gent del poble. L'Ajuntament de Consell, pels mèrits que va fer en l'ensenyament, va posar el seu nom al col·legi

públic el 1977, i també li dedicà un carrer.

Antoni Barceló García de Paredes (Sineu 1887 – Palma 1960) –de Son Manyes– professor d'avi-cultura i polític. La seva vinculació amb Consell començà, a la primeria de la dècada de 1910, quan va comprar dues finques contigües, la vinya de Son Manyes i una porció de Son Jordi, per fundar una granja d'experimentació avícola. Hi va crear la Granja Barcino (1912), especialitzada en la cria d'aus d'utilitat i de pura raça, i l'Escola Espanyola d'Avicultura (1931), de la qual va ser el director. En aquest centre s'obtenia el títol de regent tècnic d'explotacions avícoles o perit avícola. Antoni Barceló va ser l'introduïdor a Mallorca de les primeres incubadores per a la cria d'aus. Entre 1912 i 1942, va residir a Son Manyes i va iniciar, el 1922, el procés de segregació de Consell, que va acabar el 1925, amb la fundació del municipi. També va ser regidor per Consell a l'Ajuntament d'Alaró (1924-25). Al voltant de 1945 i fins a mitjan dècada de

1950, només va mantenir l'escola, ja a Rafal (Palma). A Son Manyes, va fundar, el 1928, la revista *Mallorca, Agrícola y Avicultura*, que edità, mensualment, fins al 1955. És autor del llibre *Divulgaciones Avícolas* (1944). D'altra banda, el

1925, va crear la societat esperantista La Verda Stelo, amb l'objectiu d'obrir una petita escola local d'esperanto. El 1996, l'Ajuntament de Consell li dedicà un carrer i, el 2001, el va nomenar fill il·lustre.

CONSELL HISTÒRIA I POBLACIÓ

• Bernat Campins i Llebrers

La intensa ocupació humana que s'ha donat a Consell al llarg de la història explica que hi siguin comptats els jaciments arqueològics. No obstant això, hi ha vestigis a Son Pontiró i es Velar que permeten datar la primera presència de l'home a Consell al període talaiòtic III (800-500 aC), encara que molt a prop des Velar hi ha altres restes, ja dins els termes veïns d'Alaró i de Santa Maria del Camí, que daten de l'època pretalaiòtica (devers el VII mil·lenni abans de Crist i el 1400 aC). Aquesta presència humana a la contrada consellera ha tingut continuïtat durant els períodes posteriors. Això ho demostren dues làpides i dos sarcòfags trobats a Masnou, els vestigis de cadastre centuriat al terme municipal i l'origen precatalà, probablement llatí, del topònim Consell. Pel que fa a la dominació islàmica (903-1229), se sap que Consell era una alqueria, dita *Conxel* o *Cutxell*, que pertanyia al 'juz de Qanarusha, a l'igual que la de *Jarfà*, que correspon a Masnou. D'aquest període, s'ha conservat un sistema de captació d'aigua, a la possessió esmentada, que constitueix el jaciment arqueològic més rellevant del municipi.

Al *Llibre del repartiment de Mallorca* (1232) consta que l'alqueria de Consell tenia una extensió de 10 jovades (113,64 ha). Amb la conquesta catalana (1229-32) i el posterior repartiment de l'illa, el districte de Canarossa va correspondre a Garsenda, viuda de Guillem de Montcada, vescomte de Bearn, i al seu fill Gastó. Aquests senyors, a la vegada, donaren la desena part de les seves terres al bisbe de Barcelona, porció que incloïa l'al-

queria de Consell. Posteriorment, el bisbe Berenguer de Palou la cedí en emfiteusi a alguns pobladors catalans que s'havien establert a l'illa. Amb l'arribada d'aquests colons es va poblar la contrada i es començà a concentrar la població al voltant de l'alqueria.

Amb les Ordinacions de Jaume II (1300), el nucli de població d'Alaró rebé el títol de vila, mentre que Consell adquirí la categoria de lloc, amb dependència administrativa d'Alaró. A la primera meitat del segle XIV, és consignat un petit nucli de cases.

El 1580, el bisbe de Mallorca Joan Vic i Manrique concedí permís per a la construcció d'un oratori dedicat a la Visitació de la Mare de Déu, on es troba l'actual temple. El 1720, l'oratori fou erigit en vicaria *in capite*. L'any 1913, la vicaria va ser elevada a parròquia.

El 1698, hi ha la primera xifra aproximada de població, devers quatre-cents habitants. El 1787-88, hi havia 551 persones.

Quant al segle XIX, cal esmentar el primer procés de creació del municipi durant el Trienni Liberal. L'expedient d'aquest procés es va iniciar el 1821. L'any 1823, fins i tot es va encomanar la línia de divisió del nou terme, fixada al camí del Reguer. Si s'aconseguí la independència degué ser per poc temps, perquè, igual que altres pobles mallorquins, les noves autonomies municipals foren abolides durant els períodes absolutistes. El 1860, la població havia superat els mil habitants (1.012), requisit per poder acollir-se a la llei del començament del decenni de 1930 que permetia disposar d'ajunta-

Pizà Moya –Pisanet–, i el tinent de batle Onofre Sureda Colom –Nofret–.

Amb la democràcia es va revitalitzar la vida política i social de Consell. El 1979, aconseguí la batlia una candidatura independent progressista. En canvi, a les eleccions del 1983, guanyà la candidatura Alianza Popular –AP–, que es va mantenir en el poder fins al 2003. Aleshores, es produí un pacte progressista i la batlia passà primer als Independents de Consell Units –IdeCU– (2003-05) i després al Partit Socialista de Mallorca –PSM– (2005-07). El 2007, s'ha repetit aquest pacte i la batlia ha passat, però, als altres dos partits de la coalició, al Partit Socialista Obrer Espanyol –PSOE– (2007-09) i a Unió Mallorquina –UM– (2009-11).

En relació amb l'evolució de la població d'ençà de la dècada de 1960, cal indicar que hi ha hagut dos períodes

ment propi. Sembla que al final de la dècada de 1850 Consell tenia consistori, tot i que aviat la nova autonomia municipal va ser abolida. A més, el 1886, les monges agustines fundaren una comunitat, que va ser clausurada el 1985.

Des del darrer terç de la centúria del denou i fins al 1936, a Consell es donà un significatiu moviment societatari, a més d'índole cultural i esportiva, de caràcter religiós, assistencial i econòmic, sovint vinculat a la Parròquia. Convé assenyalar la fundació de la Congregació Mariana de Joves, les Filles de Maria, l'Apostolat de l'Oració, el Cercle d'Obrers Catòlics (1909) i el Sindicat Agrícola Catòlic (1912). Per contra, l'oposició ideològica al sistema de la Restauració i a la majoria conservadora local es va aglutinar entorn de l'agrupació d'Unió Republicana (1902). Després, vinculats a l'esquerra i a l'obrerisme, aparegueren El Fruto del Trabajo (1926), les Joventuts Socialistes i l'Esquerra Republicana Balear, i, al voltant del sector conservador, el Centre Cultural, les quatre branques d'Acció Catòlica, l'Associació Catòlica de Pares de Família i les Joventuts d'Acció Popular Agrària. El fet més rellevant de la història local és sens dubte la constitució definitiva del municipi el 29 de juny de 1925. El procés va ser iniciat, el 1922, per part d'Antoni Barceló García de Paredes. Primer, s'aconseguí que Consell fos declarat entitat menor el 1924 i, després, la independència d'Alaró. No obstant això, la delimitació del terme municipal fou objecte d'una gran polèmica entre ambdós municipis i no quedà resolta fins al 1930.

Altres esdeveniments històrics importants foren l'electricificació del poble (1902) gràcies a la xarxa de la Companyia d'Electricitat d'Alaró, i l'arribada del telèfon (1929). La Guerra Civil espanyola (1936-39) i el franquisme tallaren el dinamisme de la Segona República. La repressió comportà la detenció de denou persones, devuit de les quals foren condemnades a mort. En foren executades cinc, entre les quals hi havia el batle republicà Josep

de creixement i un altre d'estancament. Els anys seixanta, la població passà de 1.769 (1960) a 1.986 habitants (1970). Aquest increment va ser el causant dels valors positius tant del moviment migratori com del creixement natural, amb taxes mitjanes de natalitat particularment elevades. L'augment dels naixements es va deure principalment a l'arribada d'immigrants joves en edat de tenir fills. L'origen d'aquests immigrants es troba fonamentalment als municipis de Ciudad Real (Castella-la Manxa) de tradició minera. Durant els decennis del 1970 i del 1980, el comportament de la població de Consell es caracteritzà per l'estancament. El 1981, el nombre d'habitants era de 2.012 i, el 1991, de 2.024. Al llarg d'aquestes dues dècades, el creixement absolut fou negatiu de resultes del saldo migratori negatiu i no del creixement natural, que fou positiu. La causa fou la recessió industrial del Raiguer, la crisi de la sabata i el tancament de les mines de carbó el 1989. Entre els anys 1991 i 2006, s'ha tornat a produir una etapa expansiva, i s'ha assolit un màxim històric de 3.045 habitants (2006), amb un creixement del 33,53%, que serà superat en els propers anys. La raó d'aquest considerable augment demogràfic es troba bàsicament en el saldo migratori positiu. Consell ha esdevengut municipi dormitori, sobretot de ciutadans que han anat a residir-hi. Aquest creixement té importants repercussions econòmiques, urbanístiques i socials. Una de les conseqüències de l'augment de població és la demanda de majors serveis assistencials, educatius, culturals i esportius. Per aquesta raó, a banda de la reforma del Camp Municipal d'Esports de Consell (2004) i la inauguració d'un pavelló cobert (2005), s'ampliaren l'escoleta municipal d'infants i el col·legi públic, que, actualment, ja no poden acollir la demanda de places, i també es crearen un nou centre sanitari (2004), el Centre de Dia Francesca Homar Pascual (2004) per a persones majors, i el Centre de Formació Ocupacional i Educació d'Adults (2006).

CONSELL

EVOLUCIÓ URBANA

• Bernat Campins i Llebrers

El nucli urbà de Consell es va formar al voltant d'una alqueria islàmica originada durant l'ocupació islàmica (X-XIII). Per referències del centenni del catorze, es pot afirmar que a la primera meitat d'aquella centúria ja hi ha documentat un petit nucli de cases, on actualment s'aixeca la vila, vora el camí de Mallorca (de Palma-Inca), amb un carrer públic i una taverna. Convé remarcar que el període assenyalat va ser particularment intens en establiments de terres i en l'arribada de pobladors catalans a la nostra contrada. Aquest creixement en el nombre de cases de l'alqueria permeté que, ja durant el catorze, Consell fos denominat lloc, el 1338, i a vegades també poble, com el 1340.

En el segle XVI, com a conseqüència del creixement de la població, es construí una església a l'actual emplaçament del temple parroquial, vora la intersecció dels dos eixos vials més importants, els camins de Mallorca i de Muntanya, a la part més elevada del nucli, dominant el petit conjunt urbà. A l'encreuament d'aquests camins i davant l'església es va crear la plaça del poble.

Al llarg dels segles XVII i XVIII, Consell incrementà la població i el nombre de cases (el 1713 n'hi havia una norantena). De resultes d'aquest creixement, s'hagué d'ampliar l'església. De la centúria del devuit, també s'ha d'esmentar a la descripció que féu del nostre nucli urbà, la primera que es coneix, l'erudit i militar Jeroni Boix de Berard i de Solà en la seva obra *Viaje a las villas de Mallorca*, editada el 1789. En aquest llibre, entre altres coses, assenyala: «Su lugar no forma más plano que una larga calle, por la dirección del camino de Binisalem y Inca, y otra corta porción al lado meridional de la iglesia, sin que sus casas sigan continuadas del todo y son entre todas unas 65...». Aquesta descripció interessant, juntament amb la documentació històrica, ens per-

met afirmar que el nostre poble era format efectivament, a la segona meitat del segle devuit, per edificacions que, aixecades majoritàriament al llarg dels camins Palma-Inca i de Muntanya, sovint no estaven bastides l'una al costat de l'altra. En concret, hi havia dos grups importants de cases: el primer localitzat als actuals vials del Rector Munar i de Muntanya, la plaça Major i a la part més elevada dels carrers de Palma i d'Alcúdia, i l'altre agrupament d'edificacions es trobava as Pou. Així mateix, prop d'aquests dos grups hi havia altres redols menors, com es Vinyet, Son Munar, Son Mussol (actualment Cas Moliner), el Raval i Son Rafel i, ja més allunyat, Son Pontiró o Son Biel i Son Huguet. Terrenys de conradís separaren les dues àrees urbanes mencionades i els petits redols propers fins al segon terç del centenni del XX.

Convé indicar que l'increment de població que experimentà Consell durant la centúria del denou estava lligat a canvis importants de caire econòmic, social i urbanístic. Així, al llarg dels dos darrers terços del segle denou, el nucli urbà de Consell experimentà una expansió notable, concentrada sobretot a la part nord del nucli. Això permeté l'aparició dels carrers del Roser, Jaume I, Trinxeters i Sant Pere, Son Mussol i Ferrer, com també l'obertura del camí de l'estació i la construcció de noves cases al vial d'Alcúdia. En el padró del 1860, a la contrada de Consell hi havia 263 habitatges. Les raons econòmiques que permeteren aquest creixement urbanístic, i també demogràfic, s'han de cercar bàsicament en el sector agrari: primer, en la consolidació d'una classe pagesa de petits i mitjans propietaris, gràcies al procés de parcel·lació d'algunes possessions al llarg del denou i, segon, en la puixança econòmica produïda arran de l'expansió del cultiu de la vinya.

Durant el centenni del vint, el nucli urbà de Consell també cresqué de forma considerable. Això fou possible fonamentalment gràcies als nombrosos projectes d'urbanització de terrenys rústics, entre els quals es troben els de can Mascaró o de la tanca de can Guixeró, també conegut per can Mannoca, la tanca de sa Cabana, una part de Son Rafel o de can Desverí, Son Boi des Pou, can Pere Antoni i Son Odre, i, ja d'encà de la dècada de 1960, de can Xicra, Son Bernadet, una part de Son Cosme i el de l'àmplia zona de les escoles. Al començament del decenni de 1980, entrà en funcionament la xarxa d'aigua corrent i de clavegueram per tot el nucli urbà i, a la fi d'aquesta dècada, s'iniciaren les primeres contruccions del redol de cases de sa Tanca Gran. A banda d'altres intervencions urbanístiques menors, com la prolongació i obertura d'alguns carrers (Districte de Canarossa, Son Munar, Jurista Antoni Josep Pou, Vila de Sureda, la Balanguera i Metge Miquel Rotger-Espar-

denyers), també s'ha de remarcar la creació, el 1994, del Polígon Industrial i de Serveis de Consell. De les darreres millores realitzades als espais públics, s'han de destacar l'ampliació i l'embelliment del passeig de Mallorca (1998-99) i l'engrandiment i la remodelació de la plaça Major, la reforma de Son Bernadet i la conversió en zona de vianants del carrer del Rector Nadal Munar (2005-06), com també l'ampliació i la reforma de la plaça de Son Cosme (2006). D'ençà de mitjan decenni de 1990, Consell ha experimentat un desenvolupament urbanístic i un creixement poblacional sense precedents: la proximitat de Palma i el preu més baix de l'habitatge respecte de Ciutat han afavorit el procés edificador dels solars que restaven buits, principalment a la zona de les escoles, i la immigració, sobretot de ciutadans. En l'actualitat, el nucli urbà ocupa una superfície de 66,04 hectàrees i hi ha 1.715 habitatges, 1.133 dels quals corresponen a habitatges familiars.

PATRIMONI ARQUEOLÒGIC I ARQUITECTÒNIC

• Bernat Campins i Llebrers

Les restes arqueològiques de Consell, per causa de la intensa ocupació humana que s'ha donat al terme al llarg de la història, són escasses i en general estan força deteriorades. A la *Carta arqueològica* feta per la Conselleria d'Educació i Cultura hi ha catalogats cinc jaciments, dos de situats a la possessió de Masnou i la resta a Son Braó, Son Pontiró i es Velar. De la majoria d'aquests, bé que d'alguns se sap per tradició oral que hi havia un talaiot, només queden restes de ceràmica en superfície. No obstant això, s'han d'esmentar els dos sarcòfags paleocristians (dels segles IV o V) trobats a la possessió de Masnou, un dels quals es pot contemplar a l'Ajuntament de Consell des de 1997. També a Masnou hi ha el

jaciment arqueològic més rellevant del municipi. Es tracta d'un sistema de captació d'aigua de l'època islàmica (903-1229) format per diferents elements constructius: un pou, un *qanat*, una síquia de traçat fòssil medieval i un safareig.

En relació amb el patrimoni arquitectònic conseller, val a dir que presenta exemples interessants, encara que també hi ha hagut pèrdues significatives i intervencions poc encertades, sobretot durant la segona meitat del centenni del vint. Amb l'objectiu de protegir el patrimoni, l'Ajuntament de Consell n'aprova el catàleg el 2005. La majoria de les edificacions són de tipologia popular, si bé hi ha algunes construccions, principalment pos-

sessions, de caràcter senyorial. No obstant això, la sobrietat i la senzillesa són trets comuns a totes. Dels edificis del nucli urbà més representatius, en primer lloc s'han d'esmentar les construccions fetes amb anterioritat al segle XIX o que tot i haver sofert reformes posteriors, conserven elements anteriors al denou: can Ribes, Son Fillol, can Fred o can Jaume de Sóller, ca na Francesca de can Simó, cas Cosinet, can Cunset o ca na Bet i can Magranó o can Móra, al carrer de Muntanya; la Rectoria i el Club Parroquial o ca sa Metgessa, a la plaça Major; ca na Cameta, cas Moliner, ca Madò Pepa, can Pallús, es Cabàs i Son

Cosme, al carrer del Metge Antoni Morei; ca na Biela, al carrer de Son Mussol; can Batzer, can Cunso o can Toni Mariaina i ca na Peixet o can Jaume Mariaina, al carrer d'Alcúdia; ca na Paraire o sa Gramola, ca na Martina, can Xicra, can Maria Vell o can Capxerigany, can Maria, can Quelet, can Toni Murer i can Xisquet o can Fideu, al carrer de Palma; cas Cosinet, a la placeta des Pou, i el molí des Vinyet o d'en Nadal, can Pàmpol o es Vinyet Petit, es Vinyet, ca Madò Lianor, can Vella i can Viletes Vell, als carrers de la Visitació i des Vinyet. D'aquest grup de construccions, una part, les més antigues, presenten el portal de pedra viva amb llinda, la majoria amb esmortxat conopial al centre. Precisament aquesta fou una de les característiques que, a final del segle XIX, destacà de les cases conselleres l'arxiduc Lluís Salvador d'Àustria a la seva obra *Die Balearen in wort und bild geschildert* (Les Balears descrites per la paraula i el gravat): «casi todas con portales adintelados con jambas y dinteles de piedra viva caliza, y pequeños corrales de chumberas y granados». Una menció especial mereixen les cases de possessió de Can Ribes i Son Fillol. Aquella possessió sorgí, el 1531, de la segregació de Son Fillol entre els germans Bartomeu i Bernat Fillol. Damunt el portal de Son Fillol hi ha la data de 1453. En canvi, Can Ribes, tot i que té construccions anteriors al centenni del XVIII, damunt el portal principal de les cases figura l'any 1776.

Un altre conjunt d'edificacions corresponen a les construccions aixecades al segle XIX, coincidint amb la bonança econòmica propiciada per l'expansió del cultiu de la vinya. Dos són els trets que defineixen les construccions del denou: una major alçada i l'ús sobretot del marès en els emmarcaments de les obertures de la façana. Les cases més significatives són cal Senyor Joan o ca ses Senyores Planes i Son Nou, al carrer de Muntanya; can Moranta, can Gener o can Mavi, can Pipella, ca na Toia i can Bolles, al carrer de Ferrer; ca sa Mado-

na de Son Corcó, al carrer del Metge Morei; ca ses Monges, ca Madò Rossa i cas Pescador, al carrer del Roser; can Puput, can Monsis i can Bracet, al carrer d'Alcúdia; can Culim o cas Ros, can Tòfol o cas Bubuler, can Gelat Vell, can Nyaques, can Felip i ca na Turrón, al carrer de Palma; ca Madò Tonina Verreta, al carreró de Son Munar; can Barber o can Llana, a la placeta des Pou, i can Guidons, can Campins o ca na Recolada, ca na Coixeta i can Pompa Vell, al carrer de Fillol.

En el segle XX, es continuà, a la primeria, amb la tradició constructiva del denou. A la dècada de 1910 s'introdueixen canvis en la construcció de les façanes: folraments de pedra o marès, o aterracament i enlluït que també s'aplicaren a més d'una de les reformes fetes en edificacions anteriors. Del conjunt de construccions del vint, s'han d'assenyalar la Casa de la Vila, a la plaça Major, ca na Cabella, can Cortana i can Renato, al carrer d'Alcúdia; ca na Maria Pipetes i ca na Joana Pipetes, al carrer de Sant Bartomeu; can Maniu, al carrer de Fillol, i can Ramellet, can Grau, Ca sa Madona de Son Antelm o cas Apotecari, can Joan Cassola i ca l'Amo en Tasar des Rafalot, al carrer de Palma.

Una referència a part requereix l'església de Nostra Senyora de la Visitació, l'edifici més emblemàtic de Consell, que es pot qualificar de premodernista. Es tracta del tercer temple que hi ha hagut al mateix emplaçament. La primera església, d'estil gòtic, es començà a bastir el 1580, mentre que la segona, projectada per fra Miquel de Petra, el 1792. L'actual edifici parroquial es va aixecar, segons els plànols de Pere d'Alcàntara Peña, en dues etapes (1906-09 i 1909-21).

Finalment resten les edificacions situades en sòl rústic. El primer grup que s'ha d'indicar és el de les possessions, algunes de les cases de les quals són documentades de molt antic: Masnou (1321), sa Cabana (1578), Son Corcó (1600), Son Lluc (1603), Son Pontiró-Son Boi (1699) i Son Bet (XVIII). Al redol de cases de Son Pontiró

o Son Biel també es poden destacar les cases de can Mau o can Toni Floret, ca na Fonoll o Son Biel i Son Pol, com també l'aljub de Son Pontiró i el pou de sa Tanca des Oms. Aquest aljub es va bastir per abeurar el bestiar de la transhumància, que passava pel camí de Muntanya, ja el 1578 i fins a la primeria del segle XX. Altres construccions destacables en sòl rústic són el pont

Trencat, emplaçat al camí del Reguer, que és consagrat al centenni del XVI. Segons l'historiador Josep Masarro Passarius, per aquest lloc passava el vell camí romà de Palma a Pol-lèntia. També són remarcables el molí d'en Mig o d'en Tonet, les cases des Camp Roig, Son Manyes i l'estació d'Alaró-Consell, i les casetes des Vinyet de Can Ribes i des Pinaret.

ECONOMIA I PRODUCTES ARTESANALS

• Bernat Campins i Llebrers

L'economia de Consell es va basar en les activitats agrícoles fins entrat el segle XX. Els cereals, bàsicament blat i ordi, la vinya, l'olivera i la figuera, varen ser els cultius predominants des de la Conquesta catalana fins al centenni del denou. Tot això combinat amb la ramaderia, fonamentalment ovina i porcina.

Durant el centenni del XIX, el conreu de la vinya es va expandir considerablement, bé que amb la plaga de la fil·loxera (1891) aquest cultiu va cedir el seu protagonisme a l'ametler. Al mateix temps, es va produir un augment de la producció vinícola: a la segona meitat del denou funcionaven una trentena de cups. A més, davant la crisi agrària de final de la centúria del denou, causada sobretot per la mencionada plaga i la disminució de l'exportació del vi, es trobà una sortida, d'una banda, amb el cultiu de l'ametler, i, de l'altra, amb les activitats artesanals i industrials, com també amb la mineria. Alguns d'aquests oficis, que han esdevengut típics de Consell, com el trinxeter i l'espadenyer, varen ser implantats a la darrerria del denou o a la primeria del segle XIX. Al mateix temps, aquests canvis econòmics permeteren l'aparició de la classe obrera i el posterior moviment associatiu. Una menció especial s'ha de fer de la espadenya per la repercussió econòmica i social que tengué al municipi. Al voltant de 1905, Joan Isern Pol –Daltes o Macetes– obrí el primer taller al carrer actual del Metge Antoni Morei. Ben aviat, se n'obriren d'altres. Segons l'*Anuario balear* (1928), hi havia 10 tallers, alguns dels quals també es dedicaven a fabricar sabates. No obstant això, durant les dècades del trenta i del quaranta, de major auge, hi hagué una quarantena de tallers, la majoria de petites dimensions i de caràcter familiar, tot i que alguns podien arribar a tenir entre cinc o deu persones assalariades. Devers 1950, la indústria de l'espadenya va entrar en crisi per causa de la competència d'altres tipus de calçat que varen aconseguir abaratir els costos de

producció i de venda. Actualment, només resta obert el taller de Can Parets, que va ser fundat per Pere Parets Campins –des Triquet– devers 1914. Els seus néts, Pere i Maria Magdalena, en són la tercera generació.

Al llarg de la primera meitat del segle vint, les activitats artesanals i industrials assoliren un pes i predomini econòmic enfront de les activitats agrícoles i ramaderes tradicionals. A la segona meitat del centenni del vint, la crisi industrial afectà l'economia local, amb el tancament de les fàbriques de sabates (la darrera tancà l'any passat, igual que l'empresa de fabricació de soles de cautxú), la fàbrica de vidre (1981), com també amb la clausura de les mines de carbó d'Alaró (1989). No obstant això, aquesta tendència recessiva canvià arran de la recuperació econòmica iniciada a final del decenni de 1980 gràcies a la instal·lació d'empreses. Procés que, als darrers anys, s'ha vist intensificat amb la creació, el 1994, del Polígon Industrial i de Serveis de Consell, destinat bàsicament a empreses agroalimentàries. Actualment, l'economia consellera es base en les indústries manufactures, seguit dels comerços i dels negocis de reparacions.

Les activitats tradicionals, algunes de les quals, com la del vinater, que es remunta a l'edat mitjana, han permès que Consell sigui conegut, tant a la resta de Mallorca

com a fora, per l'elaboració de productes artesanals. A més de l'espardenya i el vi, cal mencionar altres productes fets pel trinxeter, el forner, el carnisser, el llauner i el forjador de ferro. El repte immediat d'alguns d'aquest oficis és la continuïtat generacional: una vegada retirats, els fills no segueixen amb el negoci familiar. En relació amb el vi, s'ha de destacar el celler de Can Ribes, la producció vitícola del qual, documentada el 1711, es comercialitza amb el nom Hereus de Ribas. A les cinquanta-dues quarterades que tenen vora el camí de Muro, conegudes pes Vinyet de Can Ribes, treuen la verema, una mitjana de 200.000 quilos, per a

l'elaboració tant del tradicional vi a granel, com de l'embotellat, vi negre de guarda, blanc i rosat, i moscat des de 2003. Els vins Hereus de Ribas formen part de la Denominació d'Origen Vins de la Terra i són els vins de Mallorca que tenen una puntuació més elevada en la prestigiosa classificació feta pel nord-americà Robert Parker. Un altre ofici ben típic de Consell és el trinxeter. El primer taller el varen obrir els germans Sebastià, Pere i Joan Campins Fiol –Ferrericos– al voltant de 1890. Actualment, aquest taller, conegut amb el nom comercial de Germans Campins i regentat per Eugenio Martínez González –Pipetes– d'ençà de 1973, és l'únic que resta obert. Els germans Campins són una de les famílies que ha assolit un major renom dins aquest ofici a Mallorca. Fins a la dècada del 1980 hi hagué, emperò, altres quatre tallers. Les famílies que s'hi dedicaren, a més d'un altre

taller dels Ferrericos, eren els Moyà Martí –Bossetes–, els Isern i Isern –Ramellets– i els Isern Juan –Pometes. D'ençà del decenni de 1970, també han adquirit anomenada el pa i els productes típics de la rebosteria mallorquina que elaboren els tres forns del poble. El mateix ha succeït amb les carnisseries i les matances. Són coneguts fora de Consell els seus embotits, tot i que s'ha de fer una menció especial al camallot conseller, també conegut amb el nom de camallot vermell, l'únic poble de Mallorca on es fa. Es tracta d'un embotit cru que es fa farcint la cotna del porc de sobrassada grassa. Era costum consumir-lo a l'estiu, escampant la pasta damunt una llesca de pa, sobretot al figuerat, acompanyat de figues, i a la verema, amb raïm *manto negre*. Antigament, en temps de figuerat, també es cuinaven fideus amb cotna de camallot.

LES ASSOCIACIONS CULTURALS I ESPORTIVES

• Bernat Campins i Llebrers

L'associacionisme de caràcter social, i per extensió el cultural i l'esportiu, històricament ha estat vinculat als sectors socials emergents o a l'Església de Consell. Al començament del segle XX, es va construir un saló a Casa Metgessa per a activitats parroquials. S'hi feren bàsicament representacions teatrals (fins a la dècada de 1940) i projeccions de cinema. L'afició pel futbol també començà a través de l'església: entre 1908-12, el prevere Gabriel Melià Vaquer després de la catequesi ensenyava a jugar-hi als nins a Son Pontiró. No fou, emperò, fins al 1924 en què es va fundar el primer club, l'Industrial Marià, Industrial per la indústria del poble, majorità-

riament de l'espardenya, i Marià per la vinculació amb la Congregació Mariana de Sant Lluís Gonzaga de la Parròquia. El 1933, l'equip va canviar la denominació per l'actual: Club Esportiu Consell. Segons la Federació Balear de Futbol, el Consell és el sisè club futbolístic més antic de les Illes Balears. Una altra entitat històrica remarcable fou el Centre Instructiu, que, fundat el 1925, organitzava, a la seva seu des Cabàs, activitats tant recreatives com formatives, vetlades musicals, balls, recitals de gloses, projeccions de cinema i fins i tot triquet. Activitats semblants, llevat del cinema, es feien a Cas Campaneter, a la plaça Major. Dels anys trenta, s'ha de

destacar la creació de l'Orquestra Es Molí (1935), la qual, després de romandre inactiva durant els anys de la Guerra Civil, el 1941 va reprendre les actuacions fins al voltant de 1955. També al Cine, Saló o Teatre Novedades (1930-83) hi va haver, entre 1937 i 1948, un grup de teatre laic, vinculat a Falange i dirigit pel farmacèutic Antoni Gamundí Amengual. Durant gran part del franquisme, la vida cultural i social es va limitar principalment als esports i les activitats de la Parròquia. S'ha de destacar la creació del Club Ciclista Consell (1940) i la Societat de Caçadors de Consell (1967), que actualment és la segona associació, després del Club Esportiu Consell, més antiga del poble.

A final dels anys setanta, amb l'arribada de la democràcia, novament es començà a activar el moviment associatiu. Es crearen l'agrupació teatral S'Espiga (1977-94), el Centre Cultural (1979), la Banda de Cornetes i Tambors de Consell (1980), la Coral de Consell (1984-2006), l'Associació de Persones Majors de Consell (1986), el Consell Tennis Club (1990), continuat actualment pel

Match Ball Tennis Consell, el Taller de Teatre de Consell (1991), l'Agrupació Sa Sínia (1992), el grup d'esplai S'Estelada (1995), l'Associació de Gent Jove i Mitjana Edat de Consell (2003) i l'Agrupació de Joves de Consell (2004). La reforma del Camp Municipal d'Esports de Consell, consistent bàsicament en la posada de gespa artificial i les tribunes cobertes el 2004, i la inauguració del Pavelló Cati Pol el 2005, han facilitat el sorgiment d'una escoleta de futbol (2004) i dels clubs de voleibol (2003), handbol (2005), futbol (2005), gimnàstica rítmica (2005) i bàsquet (2006). Al camp d'esports esmentat, a més dels diferents equips del Club Esportiu Consell, també hi juga al futbol el Club Aficionats Consell, que es va proclamar subcampió d'Espanya el 2004. Pel que fa als mitjans de comunicació, s'ha d'assenyalar que, el 1992, va començar a emetre Telecon, Televisió de Consell, com també que, el 1999, es va fundar l'associació de radioaficionats MC, Mallorca Consell. En l'actualitat, al municipi, incloent-hi les associacions de veïnats i de mares i pares del col·legi públic, hi ha una quinzena d'entitats.

FESTES, CERTAMEN DE TEATRE, FIRES I MERCATS

• Bernat Campins i Llebrers

Les festes patronals de Consell són per Sant Bartomeu, el 24 d'agost. L'inici d'aquesta festivitat es remunta al 1720. Aleshores, es va fer una gran festa per celebrar que l'església havia estat elevada a la categoria de vicaria *in capite*. A més, es féu, dos dies després de Sant Bartomeu, una altra festa en honor de la Mare de Déu de la Visitació, titular de l'església de Consell. Cal indicar que, des de final del segle XVI i fins a l'any 1720, la festa litúrgica del poble s'havia celebrat el 2 de juliol, diada de la titular. Gradualment, però, Sant Bartomeu adquirí una major devoció, en fer coincidir, en una mateixa data, la començament de la instal·lació de la reserva de l'eucaristia i la festivitat d'aquest sant. Convé assenyalar que sant Bartomeu, titular de la parròquia matriu d'Alaró, era l'antic patró d'Alaró i per extensió de tot el terme, del qual formaren part les terres conselleres. Això fa suposar que a Consell devia haver-hi devoció d'antuvi per aquest sant. D'aquesta manera, va anar perdent força la idea inicial de fer memòria solemne de l'erecció de la vicaria i adquirí un major protagonisme Sant Bartomeu. Gràcies al procés iniciat

per la Parròquia, per iniciativa del degà Joan Jaume Arbós, la Santa Seu el declarà, el 1985, patró oficial de Consell.

Pel que fa als actes actuals de les festes patronals, acostumen a començar dues setmanes abans del dia del patró. A partir de llavors, se succeeixen les jornades festives, que s'han incrementat en els darrers anys, durant

les quals es fan exposicions, sopars a la fresca, la tremponada popular, el mercadet nocturn, el pregó de festes, actuacions de grups folklòrics mallorquins i d'animació infantil, el concurs de *play-back*, cinema a la fresca, competicions esportives, maratons de truc i de parxís, altres jocs i activitats diverses per a totes les edats i focs artificials, entre d'altres. Del conjunt d'actes, s'ha d'esmentar a la revetla musical, el concert de rock i la cloenda del Certamen de Teatre Amateur de Consell i del Teatre Principal (que, creat el 1998, es fa anualment els caps de setmana dels mesos de juliol i d'agost), com també el cós (una tradició ben antiga –documentada el 1895–, i arrelada, on els guanyadors reben la tradicional joia: una canya on hi ha penjat un present) i finalment l'ofici solemne, amb el cant del coret parroquial i el ball de l'oferta per part de l'Agrupació Sa Sínia, el dia del patró.

La fira i els mercats de Consell són recents. La Fira de Tardor, la primera que hi ha hagut en la història del municipi, va ser creada per l'Ajuntament de Consell el 1996. Es fa el primer diumenge després de Sant Lluç (18 d'octubre). Quant a la seva ubicació, durant les dues primeres edicions es va fer al carrer de Ramon Llull i als vials propers. Posteriorment, emperò, es va canviar l'emplaçament al carrer de Sant Bartomeu i als vials que hi conflueixen per unir el mercat dels encants dels diumenges i la plaça Major, on es concentren els espais expositius de la vila. En relació amb el caràcter de la fira, cal dir que és sobretot, i com es volgué des del començament, una mostra dels productes típics de l'artesania, la matança i la pastissaria de Consell. Així mateix, hi ha nombrosos firaires d'arreu de l'illa. A més, i arran de la tradició vinícola del municipi, s'hi creà, el 2003, la Fira des Vi, on es poden tastar i comprar els vins dels principals cellers de Mallorca. L'envelat dels vinaters es munta a la plaça Major. Els dies anteriors, es fan tasts de vi a Can Ribes, es va a peu a berenar a les vinyes d'aquesta possessió, com es feia tradicionalment en temps de verema, de pa amb camallot conseller, vi i raïm, i s'acostuma a fer una exposició relacionada amb la tradició vinícola de Consell. D'ençà de la seva fundació, a la fira de Consell s'hi ha incorporat un programa ludicocultural divers, amb actuacions musicals, exposicions de pintura i d'artesania, mostres, con-

FOTO: Comparini

ferències, competicions esportives, concurs de còmics, sopar a la fresca, dinar de sopes, curses de carretons, entre altres actes.

El mercat dels encants, conegut popularment per «es Rastro», va ser creat el 1994 per iniciativa de l'australià, establert a Consell, Frederick John Douglas, que comptà amb el suport de l'Ajuntament de Consell. És un dels més concorreguts de l'illa. Tot i que inicialment es va fer en dissabte dematí, ben aviat es passà al diumenge. Es fa al Polígon Industrial i de Serveis de Consell, situat vora la carretera de Palma-Port d'Alcúdia, a la sortida del poble en direcció a Santa Maria del Camí. Es tracta d'un mercat d'objectes antics i de segona mà que ha esdevengut el més gran de Mallorca d'aquest tipus. A més de les 270 parades que s'hi instal·len, a les quals es venen els objectes mencionats, hi ha llocs on es poden adquirir els productes tradicionals de l'artesania, la matança i la pastisseria de Consell, com també dinar als establiments de restauració que s'hi han obert darrerament.

Finalment, s'ha d'indicar que també es fa el mercat tradicional, el dijous, a la plaça Major. També és de recent creació: el 1959 fou quan començà amb una primera parada. Actualment, hi ha una dotzena de venedors.

Amb el suport de

Ajuntament de Consell
Illes Balears